

**ƏMƏK TƏRBİYƏSİ VƏ PEŞƏYÖNÜMÜ MƏSƏLƏLƏRİ
ВОПРОСЫ ТРУДОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПРОФОРИЕНТАЦИИ
ISSUES OF LABOR UPBRINGING AND VOCATIONAL GUIDANCE**

UOT 37

Çinarə Aydın qızı Hüseynli
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant
Bakı Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0007-4788-0497>

ŞAĞIRDLƏRİN PEŞƏ SEÇİMİNDƏ VALİDEYNLƏRİN ROLU

Чинара Айдын гызы Гусейнли
диссертант по программе доктора философии
Бакинский Государственный Университет

РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ В ВЫБОРЕ ПРОФЕССИИ УЧАЩИМИСЯ

Chinara Aydın Huseynli
doctorial student in the program of doctor of philosophy
Baku State University

THE ROLE OF PARENTS IN STUDENTS' CHOICE OF PROFESSIONS

Xülasə. Məqalədən aydın olur ki, yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçimində ən aparıcı rollardan biri valideynlərə məxsusdur. Valideynlər yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçiminə həm müsbət, həm də mənfi istiqamətdə təsir göstərir. Yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçiminə ailənin maddi vəziyyəti, ailənin sosial iqtisadi statusu və ailədə mövcud olan tərbiyə üsulları əhəmiyyətli şəkildə təsir göstərir. Sonda qeyd olunur ki, valideynlərin övladlarına olan münasibətləri yuxarı sinif şagirdlərinin professional planlarının formalaşmasına əhəmiyyətli şəkildə təsir göstərir. Əgər valideynlərin münasibətləri pozitivdirsə, bu, yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçimində müsbət, əksinə olduqda isə mənfi təsir göstərir.

Açar sözlər: *valideyn, peşə seçimi, şagirdlər, yeniyetmə, ailə, övlad, maraq*

Резюме. Из данной статьи следует, что родители играют одну из ведущих ролей в выборе профессии старшеклассниками. Родители могут оказать как положительное, так и отрицательное влияние на выбор профессии старшеклассниками. На выбор профессии старшеклассниками значительное влияние могут оказать материальное положение, социально-экономический статус семьи, а также существующие в семье стили воспитания. В конце отмечается, что отношение родителей к своим детям оказывает существенное воздействие на формирование профессиональных планов старшеклассников. Если отношение родителей положительное, то оно положительно влияет на выбор профессии старшеклассниками, а если наоборот, то отрицательно.

Ключевые слова: *родитель, выбор профессии, ученики, подросток, семья, ребенок, интерес*

Summary. It follows from this article that parents play one of the leading roles in the choice of profession by high school students. Parents can have both positive and negative influence on the choice of profession by high school students. The choice of a profession by high school students can be significantly influenced by the financial situation, the socio-economic status of the family, as well as the styles of upbringing existing in the family. In the end, it is noted that the attitude of parents towards their children has a significant impact on the formation of professional plans for high school students. If the attitude of parents is positive, then it has a positive effect on the choice of profession by high school students, and if vice versa, then negatively.

Key words: *parent, choice of profession, students, teenager, family, child, interest*

Hər bir yeniyetmə gec və ya tez – müəyyən bir peşənin seçilməsi ilə bağlı seçim qarşısında qalır. Bu, onun həyatında çox mühüm və vacib hadisələrdən biri hesab olunur. Yeniyetmədə öz mövcud imkanlarının reallaşdırılması, həyatda öz yerini tapması, ilk növbədə, onun gələcək peşəsinin düzgün seçilməsindən əhəmiyyətli şəkildə asılıdır.

Qeyd edək ki, peşələr aləmi genişdir. O, özündə minlərlə müxtəlif və maraqlı ixtisasları əks etdirir. Bütün bu rəngarəng ixtisaslar içərisində öz potensialına uyğun olanla bağlı olaraq düzgün seçim etmək olduqca cətindir. Müasir dövrdə yeniyetmə və gəncləri daha çox hüquqşünas, iqtisadçı, menecer kimi ixtisas sahələri özünə cəlb edir, digər sahələrə o qədər də maraq göstərmirlər [10, s.22].

Qeyd edək ki, insan tərəfindən gələcək peşənin seçilməsi lap erkən uşaqlıq dövründən başlayır. Kiçik məktəblilər öz valideynlərini və müəllimlərini təqlid etməklə bu istiqamətdə ilk addımlarını atır. Kiçik məktəblilər öz imkanlarını təlim və əmək fəaliyyətlərində reallaşdırırlar. Erkən gənclik dövrü məntiqi təfəkkürün, aktivliyin, cəsarətin, sürətlə artması, eləcə də, əxlaqi-emosional inkişafın vacib dövrü hesab olunur. Yuxarı siniflərdə uşaqlar peşəkar özünütəyminə xüsusi diqqət yetirirlər. Yuxarı sinif şagirdləri müxtəlif peşələrə istiqamətlənir, onlar haqqında məlumat toplamağa çalışırlar. Bu prosesdə əsas amil rolunda onların şəxsi təcrübələri deyil, daha çox başqa insanların təcrübələrindən alınmış məlumatlar çıxış edir. Belə məlumat mənbəyi rolunda valideynlər, dostlar, tanışlar, kitab və ya bu istiqamətdə hazırlanmış verilişlər ola bilər. Bu cür təcrübə isə adətən mücərrəd xarakter daşıyır və uşaq tərəfindən yoxlanmamış olur. Bütün bunlarla yanaşı, həm də yuxarı sinif şagirdlərinin öz imkanlarını düzgün qiymətləndirməsi lazımdır. Bura təlim hazırlığının səviyyəsi, ailənin maddi imkanları və ən başlıcası onların qabiliyyətləri və meylləri aiddir.

Yuxarı siniflərdə təhsil alan şagirdlərin məktəbdən sonra öz həyatı planlarını qurması zəruridir. Bu zaman onlar, ilk növbədə, gələcəkdə kim və nəçi olmaq problemini həll etməlidirlər. Onlar təkcə öz gələcəklərini ümumi şəkildə təsvir etməməli, eyni zamanda, qarşıya qoyulmuş məqsədlərə çatmaqla bağlı konkret yol və vasitələri

dərək etməlidirlər. Xüsusilə 9-11-ci siniflərdə oxuyan bir çox şagirdlər peşə seçimi ilə bağlı qərar qəbulu zamanı stress vəziyyətinə düşürlər. Bu, ona görə baş verir ki, bir tərəfdən şagirdə öz davranışına görə məsuliyyəti öz üzərinə götürmək qorxulu gəlir, digər tərəfdən isə müəyyən məsələ ilə bağlı onun maraqları və məqsədləri üst-üstə düşən qərarı necə verəcəyini bilmir. Məhz bu dövrdə uşaqlara kömək etmək lazımdır ki, onlar seçimdə səhvə yol verməsinlər və gələcəkdə bundan peşmançılıq hissi keçirməsinlər.

Valideynlərin uşaqların peşə seçiminə təsiri olduqca böyükdür. O, təkcə özünü hər hansı bir göstəriş və ya məsləhət şəkilində göstərmir. Bu, eyni zamanda, şagirdlə qarşılıqlı münasibət zamanı deyilən müəyyən bir fikir, şəxsi peşəkar misal və s. ola bilər [4, s.223].

Həyatımızda heç bir seçim tamamilə müstəqil, heç kəsdən asılı olmadan baş vermir. Biz təcrid olunmuş məkanda deyil, cəmiyyətdə yaşayırıq. İstənilən qərarı qəbul edərkən biz kiminləsə məsləhətləşir, yaxınlarımızın, tanışlarımızın təcrübəsini, onların oxşar situasiyada davranışını yada salır, imkanlarımızı, həyatımızda baş verən vəziyyətləri təhlil edirik. Bu baxımdan peşə seçimi də istisna deyil. Bu prosesə çoxlu sayda amillər təsir edir. Buna görə də müəyyən bir peşəni seçən şəxsin başlıca vəzifəsi şəraiti diqqətlə təhlil etmək və savadlı, müstəqil qərar qəbul etməkdir. Bu amillər içərisində valideynlərin, ailənin fikri xüsusilə önəmli yer tutur.

Faktlar göstərir ki, çox vaxt yaxın insanlar yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçimində fəal şəkildə iştirak etməyə çalışırlar. Məsələn, öz həyatını təbabətə həsr etmiş bir neçə nəsil olan ailədə valideynlərin arzusu öz oğlunu və ya qızını ağ xalata görməkdir. Yaşlı nəsiləndən olan insanların fikrinə və onların təcrübəsinə etinasız yanaşmaq olmaz, lakin, eyni zamanda, bu, yeganə seçim amili deyil. Bu prosesdə mühüm olan ondan ibarətdir ki, valideynlər yalnız uşaqların necə oxumaqlarına diqqət yetirməməlidirlər. Onlar, eyni zamanda, şagirdlərin maraqları, qabiliyyətləri və əxlaqi keyfiyyətləri ilə də məşğul olmalıdırlar. Valideynlər öz uşaqlarında ictimai borca qarşı müsbət münasibət formalaşdırmalı, uşağın meyl və bacarıqlarını reallaşdırmasına töhfə verməli və əməyə öyrətməlidir. Əməyə qarşı sevgini uşaqda öz ayaqları üzərində durmağa

başlayandan aşılamaq zəruridir. Bu baxımdan ailə uşağa şəxsi və ictimai maraqları birləşdirmək, əməyə qarşı tələbat yaratmaq qabiliyyətinə malikdir [86, s.159].

Valideynlərin həmişə uşaqla birgə hər hansı bir faydalı işlə məşğul olması onda əməklə məşğul olmağa vərdiş yaradır və bu, onda məsuliyyətlilik, səliqəlilik, digər insanların zəhmətinə hörmət etmək kimi şəxsiyyət keyfiyyətlərinin inkişafına səbəb olur. Bunun təsiri nəticəsində isə sonrakı əmək fəaliyyətində bacarıq və vərdişlər formalaşır.

Ailədə əmək tərbiyəsi uşaqların gələcək həyatlarının əsasını qoyur. Əmək tərbiyəsi, eyni zamanda, insanın əmək keyfiyyətlərinin tərbiyəsi – bu, təkcə gələcək yaxşı və ya pis vətəndaşın hazırlanması və ya tərbiyəsi prosesi deyil, həm də gələcək həyat səviyyəsinin və rifahının tərbiyəsidir [7, s. 223].

Məlumdur ki, ailə üçün şagirdlərin peşəkar özünü-təyini mühüm əhəmiyyət kəsb edir və struktur baxımından onun sonrakı inkişafına təsir göstərir. Böyüklər şagirdlərin peşəkar özünü-təyininə müxtəlif mövqelərdən yanaşa bilərlər. Bura bu prosesə tamamilə laqeyd münasibət bəsləməkdən uşaqlara tam sərbəstlik verməyə qədər olan məsələləri daxil etmək olar. Bu baxımdan onları şərti olaraq dörd qrupa bölmək mümkündür:

1. Öz uşaqlarının peşə seçiminə aktiv şəkildə təsir göstərən və ona peşəkar məsləhət verən valideynlər;

2. Bu məsələyə passiv yanaşan valideynlər;

3. Uşaqlara öz talelərini özlərinin həll etməsinə imkan verən valideynlər;

4. Öz iradələrini uşaqlara qəbul etdirən valideynlər [49, s.207].

Birinci qrupa bu prosesdə daha çox düzgün mövqe tutan valideynləri aid etmək mümkündür. Onlar qərar qəbul prosesində aktiv şəkildə iştirak etsələr də, avtoritarlıq göstərmirlər. Onlar bu prosesdə müəyyən bir fikir bildirməmişdən öncə, uşağın dediklərini diqqətlə dinləyir, uşağın qabiliyyətlərini və meyllərini qiymətləndirməyə çalışır, eyni zamanda, onun maraqlarını və motivlərini aydınlaşdırmaq istəyir. Burada valideyn və uşaqların peşə seçimi ilə bağlı məsələyə münasibəti qarşılıqlı inam və hörmətə əsaslanır və qarşılıqlı əməkdaşlıq şəklində özünü göstərir.

İkinci və üçüncü qrup valideynlərin mövqeyi uşaqlara mane olmamaq prinsipinə əsaslanır. Bu cür valideynlər ya məsləhət verməkdən qorxurlar və belə hesab edirlər ki, bununla bağlı onlarda kifayət qədər bacarıq yoxdur, ya da ki, natamam ailələrdən olan laqeyd valideynlərdir. Bu cür mövqeyin səbəbi kimi valideynlərlə yeniyetmələr arasındakı qarşılıqlı münasibətlərdə özünü göstərən gərginliyi, ailə üzvləri arasındakı emosional yadlaşmanı və şəxsiyyətlərarası ixtilafları qeyd etmək mümkündür. Uşaqlar özbaşına buraxılıb, onlarda peşə ilə bağlı dəqiq və tam məlumat yoxdur və özlərinin peşəkar gələcəkləri haqqında düşünmürlər.

Dördüncü qrupa, avtoritar tərbiyə üslubuna üstünlük verən aktiv valideynləri aid etmək mümkündür. Onlar uşağın təşəbbüskarlıq göstərməsinə qarşı çıxır. Belə hesab edirlər ki, uşaqların həyat təcrübəsi azdır və bu baxımdan peşə ilə bağlı mürəkkəb və məsuliyyətli qərarı vermək bacarığına malik deyillər. Əksər hallarda belə valideynlər uşaqlarının qabiliyyətlərinə, imkanlarına diqqət yetirmədən çalışırlar ki, onların uşaqları hansı yolla olursa-olsun, ali təhsil alsınlar. Həqiqətən də ailə peşə seçiminin uğurlu olmasına təsir göstərir. Eyni zamanda, bir məsələni də daima diqqət mərkəzində saxlamaq lazımdır ki, ailə həm də aktiv şəkildə uğurlu peşə seçiminin həyata keçirilməsinin əksinə çıxıb bilər. Bu məsələləri təhlil edən E. Klimov peşə seçimində özünü göstərən bir sıra valideyn münasibətlərini qeyd edir. Onları aşağıdakı şəkildə qruplaşdırma bilərik:

1. Valideynlər şagirdlərə seçimlə bağlı tam sərbəstlik verir, onun qərarlarında düzəliş etmirlər (liberal valideyn mövqeyi);

2. Valideynlər yeniyetmələrin gələcəyi ilə bağlı məsələlərə çox ciddi yanaşır. Onun seçimi ilə razılaşsalar da, həddindən artıq ona qəyyumluq göstərirlər. Bu prosesdə onlara hərtərəfli şəkildə dəstək olmağa çalışırlar (informasiyaları özləri əldə edir, qəbul şöbələrinə özləri yaxınlaşır və s.);

3. Valideynlər övladlarının istədikləri peşəni seçmələrinə imkan vermirlər, onların diqqətini başqa peşəyə yönəldirlər. Övladları ilə avtoritar qarşılıqlı əlaqələr quraraq onları sevmədikləri peşəyə istiqamətləndirirlər.

4. Valideynlər peşə seçimi ilə bağlı yeni-yetmələrə yanlış məlumat verirlər, onları qeyri-adekvat istiqamətə yönəldirlər.

5. Valideynlərin, ümumiyyətlə, peşə haqqında məlumatları yoxdur, lakin cəmiyyətdə nüfuzu olduğu üçün övladlarını həmin peşəyə istiqamətləndirməyə çalışırlar.

6. Valideynlər yeni-yetmələrin peşə yolunu seçməsinə məhdudlaşdırmırlar. Lakin ali təhsil almağı əsas şərt kimi onların qarşısına qoyurlar [54, s.102].

Məlumdur ki, yuxarıda qeyd edilən bütün valideyn münasibətləri uşağın peşə seçiminə adekvat şəkildə təsir göstərmir. Həqiqətən də ailələrlə aparılan praktik işlərin nəticələri göstərir ki, yuxarı sinif şagirdlərinin peşə seçimi ilə bağlı valideynlərin tutduqları mövqələr müxtəlifdir. Bir çox valideynlər bu prosesdə aktiv şəkildə iştirak edərək şagirdlərin qabiliyyətlərini və imkanlarını qiymətləndirərək onlara öz məsləhətlərini verməyə çalışırlar. Valideynlərin bir qismi şagirdlərə məsləhət verərkən onların xüsusiyyətlərini və yaradıcı keyfiyyətlərini nəzərə almırlar.

Bu məsələləri öyrənməyə çalışan T.D. Zelenkina nöqtəyi-nəzərindən valideyn mövqeyinin peşə seçimi ilə bağlı dörd tipini fərqləndirir:

1. Birvariantlı mövqe. Nəsildə mövcud olan ənənələri nəzərə alaraq, övladlarına “ailə” peşəsini seçmək tövsiyə olunur (ənənəvi həkim, müəllim, hərbi peşələri);

2. Polivariantlı mövqe. Bu zaman ailənin hər bir üzvü öz təcrübəsindən çıxış edərək bu və ya digər peşəni seçməyi məsləhət görür;

3. Neytral mövqe. Valideynlər peşənin seçilməsi ilə bağlı heç bir fikir bildirmirlər və övladlarına müstəqil qərar verməsini tövsiyə edirlər (yəni, problemi özün həll edir);

4. Neqativ mövqe. Ailə uşağın imkanlarına neqativ yanaşır (onsuzda səndən heç nə olmayacaq).

Peşə seçimi probleminin əhəmiyyəti, eyni zamanda onun şagirdlərdə inkişaf etdirilməsi yolları da ailələr tərəfindən eyni cür dərk olunmur. Çox zaman problemin həll olunması ilə bağlı ailələr əvvəllər əldə olunmuş təcrübəyə istinad edirlər [6, s.7-18].

Ailənin bu prosesdə oynadığı aparıcı rolu qəbul edərək, eyni zamanda onu da qeyd etmək lazımdır ki, valideynlərin mövqeyi gələcək peşənin seçilməsinə müxtəlif cür təsir göstərə bilər. Bu məsələləri təhlil edən A.A. Vaysburqun

fikirincə, şəxsiyyətin sosial-peşəkar baxımdan formalaşması prosesi ailədən başlayır və insanın həyat fəaliyyətinin bütün mərhələlərindən keçir. Bu baxımdan peşə seçimində ailənin rolu mühüm əhəmiyyət kəsb edir [36, s.128].

Ailə işə, peşə fəaliyyətinə münasibətin formalaşdığı məkandır. Bizim, böyüklərin hər birimizin iş haqqında öz təsəvvürümüz vardır. Bu təsəvvürləri isə bəzən özümüz də hiss etmədən övladımıza ötürürük. Əgər valideynlər iş şəxsi həyatlarının əhəmiyyətli hissəsi kimi münasibət bəsləyirlərsə, onu özünügerçəkləşdirmə və özünüifadə vasitəsi kimi nəzərdən keçirirlərsə, o zaman uşaq erkən uşaqlıqdan həyatdan məmnunluğun birbaşa işlə bağlı və ya əksinə olduğunu dərk edir.

Yuxarı sinif şagirdinin indi etdiyi seçimin qəti olmadığını başa düşməsi çox vacibdir. Heç kim bilmir ki, 10 ildən sonra bizim həyatımızın necə dəyişəcək, əmək bazarında vəziyyət necə olacaq. Ola bilər ki, hazırda kifayət qədər yüksək hesab olunan, nüfuzlu malik peşələr tamamilə belə olmayacaq və ya əksinə. Bizdən çoxumuz müxtəlif səbəblərə görə həyatımız boyu peşəmizi dəyişirik. Bəzi insanlar bütün həyatları ərzində seçdikləri peşəyə sadıq qalırlar, digərləri isə özlərini peşə fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində sınayırlar.

Nə bu, nə də digər yol yeganə düzgün yol deyil və övladlarımızın hansı yol ilə gedəcəyini əvvəlcədən demək mümkün deyil. Onların bu mərhələdə edəcəkləri seçim onların indiki maraqlarını və tələbatlarını əks etdirir.

Ola bilər ki, onların seçdiyi təlim profili və ya peşə həmişə onlara maraqlı olacaq, bəlkə də bir qədər müddətdən sonra onların seçimləri dəyişəcək. İstənilən halda nəyi isə dəyişmək və ya yenidən başlamaq imkanı həmişə qalır. Bu, peşə seçiminin uğursuz edilməsindən deyil, əksinə, insanın peşə fəaliyyətində öz imkanlarını daha tam şəkildə həyata keçirmək cəhdindən xəbər verir.

Beləliklə, aydın oldu ki, valideynlərin övladlarının peşə seçimində rolu böyükdür və məktəbdə peşəyönümü ilə bağlı təkcə uşaqlarla yox, eyni zamanda, valideynlərlə də söhbət aparmaq lazımdır. Müasir dövrdə uşaqların öz valideynlərinin timsalında onların əmək fəaliyyəti ilə tanış olmaq imkanları azdır. İndi həm kənddə, həm də şəhərdə uşaqlar ancaq valideynlərinin işə necə

getdiklərini və gəldiklərini görə bilirlər. Lakin onlar öz valideynlərinin əməyini müşahidə edə bilmir və onun necə sona çatacağını proqnozlaşdırmaq qabiliyyətinə malik deyillər. [52, s.39].

Ona görə də valideynlər övladlarına yalnız gələcək peşənin seçilməsi ilə bağlı köməklik göstərməməlidir, eyni zamanda, onlara peşə haqqında danışıqları və istehsalat sahələrinə ekskursiyalara aparmaları zəruridir.

Bütün valideynlər arzu edirlər ki, öz övladlarının rifah halını təmin etsinlər. Ona görə də çalışırlar ki, övladları etibarlı, nüfuzlu, yüksək əmək haqqı olan peşəyə yiyələnsinlər. Lakin burada ən vacib məsələlərdən biri valideynlər tərəfindən övladının qabiliyyətlərinin və imkanlarının adekvat qiymətləndirilməsi ilə bağlıdır. Fikrimizcə, valideynlər uşaqlarına öz qabiliyyətlərini, meyllərini, imkanlarını başa düşmələrinə və qiymətləndirmələrinə kömək etməlidirlər. Bütün bunların həyata keçirilməsi peşə seçiminin düzgün aparılmasına və şagirdlərin bundan məmnun qalmasına səbəb olur.

Bəzən uşaq öz valideynlərinin peşəsini seçir, bu istiqamətdə müvəffəqiyyət qazanmağa çalışır. Bu zaman ən vacib məsələ ondan ibarətdir ki, bu seçim dərk olunmuş şəkildə həyata keçirilib, yoxsa, sadəcə olaraq valideynlərin iradəsi bu prosesdə əsas rol oynayır. Bir ailənin bir neçə nəsli bir peşədə işlədiyi zaman onlar çox vaxt əmək sülalələri nümunələri yaratmaqla qohumların peşələrinə yönəlirlər və kimsə nə zamansa “anası kimi həkim” və ya “atası kimi sürücü” olur.

Bir tərəfdən, ailə ənənəsi ehtimal edilən seçimi məhdudlaşdırır bilər. Yeniyetmə sanki cazibə qüvvəsi ilə valideynlərin peşəsini seçir, lakin həmin peşənin onun şəxsi maraqlarına və

meyllərinə həqiqətən uyğun olub-olmamasını başa düşməyə belə çalışmır.

Digər tərəfdən, o bu peşəni çox yaxşı təsəvvür edir və onun üçün hansı keyfiyyətlərin tələb olunduğu barədə özünə hesabat verir. Məsələn, həkimlərin uşaqları çox yaxşı bilirlər ki, tibbi peşə təcili çağırışlar və normadan artıq iş, habelə tanışlar və qohumlar tərəfindən kömək haqqında xahiş deməkdir, müəllimlərin uşaqları isə bilirlər ki, dərslərə hazırlaşmaq və tapşırıqları yoxlamaq zəruridir.

Valideynin uşaqda öz peşəsinə sevgi aşılması yalnız şəxsi nümunə əsasında həyata keçirilə bilər. Əgər uşaq valideynlərinin öz peşəsinə olan yaxşı münasibətini görürsə və hiss edirsə ki, o, öz işindən məmnundur, onda onun peşəyə qarşı müsbət münasibəti formalaşacaq. Bu baxımdan gələcək peşənin seçilməsi əmək bazarının tələbləri nəzərə alınmaqla dərk olunmuş xarakter daşmalı və şagirdin qabiliyyətləri və maraqları ilə üst-üstə düşməlidir. Əgər uşaqda peşə seçimi ilə bağlı güclü şübhələr özünü göstərirsə, deməli, seçim düzgün edilməyib. İnsan öz yolunu tapdıqda heç bir şübhə qalmır, onun yerini inam və ilham tutur. Bu zaman mənfəətə diqqət yetirməyə lüzum yoxdur. Əlbəttə ki, perspektivi qiymətləndirmək lazımdır, lakin əgər insan “öz” işi ilə məşğuldursa, o, heç zaman pulsuz qalmayacaq.

Problemin elmi yeniliyi. Yuxarı sinif şagirdlərində peşə haqqında təsəvvürlərin adekvat istiqamətdə qurulmasında özünüdərk, özünüqiymətləndirmənin adekvatlığı ilə yanaşı, valideynlər əhəmiyyətli rola malikdirlər.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Yuxarı sinif şagirdlərində peşə haqqında təsəvvürlərin formalaşmasının psixoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılması və yeni faktların əldə olunması təlimlə və peşə seçimi ilə bağlı konseptual planların və praktik tövsiyələrin yaradılmasına imkan verə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Bayramov, Ə.S. Psixologiya. Dərslik. / Ə.S. Bayramov, Ə.Ə. Əlizadə. – Bakı: Poliqraf korporasiyası, 2003. – 540 s.
2. Bayramov, Ə.S. Sosial psixologiya. / Ə.S. Bayramov, Ə.Ə. Əlizadə. – Bakı: Poliqraf korporasiyası, 2003. – 365 s.
3. Абдуллина, О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / Для пед. спец. высш. учеб. / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
4. Адушинова, А.Г. Выбор профессии: Мотивационный аспект анализа // – Вестник ИРГТУ – 2009. -№ 1, – с.225
5. Захаров, Н.Н. Профессиональная ориентация школьников: учебное пособие для студентов / Н.Н. Захаров. – Москва: Просвещение, 1988. – 272 с.

6. Зеер ,Э.Ф. Психология профессий // Э.Ф. Зеер. – Екатеринбург, – «Изд-во Инж. пед. ин-та», 1997. – 149 с.
7. Исаев, Е.И. Проблема проектирования психологического образования педагога // -Москва: - Вопросы психологии, 1997. -№ 6, – с.81-89.
8. Игошев, К.Е., Миньковский Г.М. // К. Е. Игошев, Г. М. Миньковский. – Москва: Юрид. лит., 1989. – 444, с.
9. Климов, Е.А. Как выбирать профессию. / Е.А. Климов. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
10. Моренков, А.Б. Методика формирования у школьников навыков самоопределения // А.Б. Моренков. – Екатеринбург: 2003. – 200 с.
11. Мальцева, Л. В. Профдиагностика и профконсультирование в работе психолога: учебное пособие. // Л. В. Мальцева. – Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2018. – 120 с.

E-mail: chinara.huseynli@mail.ru
Rəyçilər: *psixol.elm.dok.* **R.V. Cabbarov,**
psixol.ü.fəls.dok. **M.H. Mustafayev**
Redaksiyaya daxil olub: 11.04.2023